

ELMA KORIĆ, *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530.-1590.)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja, XLIV., Sarajevo, 2015., 321 str.

Knjiga Elme Korić bavi se životom i djelom Ferhad-paše Sokolovića, prvoga bosanskog begler-bega i nećaka velikog vezira Mehmed-paše Sokolovića. Ferhad je kao i mnogi drugi bosanskohercegovački dječaci devširmom doveden na osmanski dvor. Ubrzo nakon završenoga procesa obrazovanja započinje njegov uspon u osmanskoj službi. Tijekom godina istaknuo se ne samo kao jedan od vrsnih vojnih zapovjednika, nego i vješt diplomat, a njegov uspon i napredovanje nije ugrozilo ni ubojstvo njegova zaštitnika velikoga vezira Mehmed-paše Sokolovića. Svojim vojnim i diplomatskim djelovanjem uspješno je širio granice Osmanskoga Carstva, a ostao je zapamćen i kao promicatelj osmanske kulture, čiji su tragovi vidljivi i danas. U knjizi podijeljenoj u sedam poglavlja autorica donosi detaljan pregled njegovih vojnih i diplomatskih aktivnosti, te ulogu u razvoju gradova Bosanskoga ejaleta, osvrćući se pritom i na njegov privatni život i obiteljske tragedije koje su ga pratile.

Knjiga započinje sadržajem (str. 7-9), nakon kojega slijedi kratki predgovor (str. 13-14) te uvod (str. 15-17) u kojemu se autorica osvrće na izvore koji su poslužili u izradi ovoga djela. Prvo poglavlje "Osmansko carstvo u 16. stoljeću" (str. 19-35), osim kratkoga pregleda političkih zbivanja u Osmanskome Carstvu tijekom 16. st. donosi i tijek osvajanja balkanskih zemalja. Autorica potom prelazi na pitanje devširme i njezina značaja u osposobljavanju novih i obrazovanih kadrova odanih sultanu, u čemu su se u 16. st. posebno isticali dječaci pristigli s prostora Bosne i Hercegovine.

Kraće poglavlje o životnom putu Ferhad-bega bavi se razdobljem od 1558. do 1566. godine (str. 37-44). Poglavlje započinje kratkom raspravom o njegovu mogućem sudjelovanju u opsadi Sigeta 1566. godine dok je bio na dužnosti ulufedžibaše (zapovjednik lake konjice), nakon čega slijedi utvrđivanje identiteta Ferhad-bega koji se od 1558. do 1560. u literaturi navodi kao kliški sandžak-beg. Analizom dokumenata i literature autorica zaključuje da se ne radi o Ferhad-begu Sokoloviću.

Treće poglavlje obrađuje razdoblje od 1566. do 1573. godine, tijekom kojega Ferhad-beg Sokolović obavlja dužnost kliškoga sandžak-bega (str. 45-97). Na početku je dat pregled osvajanja u dalmatinskom zaleđu u prvoj polovici 16. st., što čini svojvrstan uvod u sukobe s Mlečanima i aktiv-

nosti Ferhad-bega uoči i tijekom Ciparskoga rata. Na temelju različitih izvora autorica opisuje vojne akcije i osvajanja utvrda u dalmatinskom i zadarskom zaleđu počevši od 1570. godine, dolazak Tatara u Dalmaciju, turske pohode do Istre 1572., prilike u Kliškom sandžaku pogođenom nestašicom osnovnih živežnih namirnica i vojnih potrepština te mjere koje je Ferhad-beg poduzimao kako bi poboljšao situaciju. Na kraju prelazi na aktivnosti Ferhad-bega nakon Ciparskoga rata i njegovu ulogu u procesu razgraničenja između Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva.

U četvrtom se poglavlju kronološki obrađuje uloga i djelovanje Ferhad-bega kao bosanskoga sandžak-bega u razdoblju od 1573. do 1580. godine (str. 99-136). Autorica najprije utvrđuje točnu godinu dolaska Ferhad-bega na tu dužnost, nakon čega se kratko dotiče njegove uloge u provođenju odredbi mirovnoga ugovora između Osmanskoga Carstva i Mletačke Republike, što je bila njegova prva aktivnost kao bosanskoga sandžak-bega. Slijedi opširniji dio o vojnim pripremama za širenje granica Osmanskoga Carstva prema habsburškome teritoriju. S tim u svezi autorica se bavi i njegovom aktivnosti oko eksploatacije rudnika Kamengrad te topolivnice Banja Luka u kojoj se godišnje proizvodilo na tisuće komada topovske municije. Prateći kronološki slijed događaja autorica u nastavku opisuje bitku kod Budačkog u rujnu 1575. tijekom koje je nastradao zapovjednik Hrvatske krajine Herbert Auersberg, te vojne aktivnosti Ferhad-bega i njegove osvajačke pohode u razdoblju od kraja 1577. do 1578. kada su osvojene brojne utvrde u Pounju (između ostalih i Cazin, Bužim, Ostrožac, Zrin, Gvozdansko) i pomaknuta granica Bosanskoga sandžaka s Une na Kupu. Tijekom ovoga razdoblja Ferhad-beg je u više navrata bezuspješno opsjedao i Bihaćku tvrđavu. U obradi ovoga razdoblja Korić ne zanemaruje ni reakciju habsburških vlasti, koje su nakon gubitka brojnih utvrda počele ozbiljnije raditi na protuturskoj obrani. Pritom se osvrće na Bečko savjetovanje 1577. i sabor u Brucku na Muri 1578. na kojima se raspravljalo o obrambenim mjerama i uređenju Vojne krajine u austrijskim zemljama, kao i na vojne akcije habsburških vlasti koje su rezultirale osmanskim porazom kod Drežnika, ali i neuspjelom habsburškom protuofenzivom 1578. godine.

Slijedi poglavlje koje obrađuje razdoblje od 1580. do 1588. godine, kada Ferhad-paša obavlja dužnost bosanskoga begler-bega (str. 137-179). Na početku poglavlja Korić piše o posljedicama i promjenama u državnoj upravi koje su uslijedile nakon ubojstva Mehmed-paše Sokolovića, nakon čega prelazi na osnivanje Bosanskoga ejaleta i teritorij koji je zauzimao te postavljanje Ferhad-bega za prvoga begler-bega Bosne. U obradi prilika u Bosanskom ejaletu do 1584., autorica se između ostaloga osvrće i na situaciju u Perziji i nastojanja Ferhad-paše da poštedi voj-

nike Bosanskoga ejaleta od slanja na perzijski front. U isto je vrijeme njegova osvajačka aktivnost bila usmjerena prema Dalmaciji i Slavoniji. Autorica potom obrađuje razdoblje od ljeta 1584. do jeseni 1585. kada Ferhad-paša zbog smirivanja pobune tatarskih hanova boravi na Krimu kao begler-beg Kaffe, dok brigu o Bosanskom ejaletu mora prepustiti drugima. U posljednjem dijelu poglavlja razmatraju se posljednje aktivnosti Ferhad-paše kao bosanskoga begler-bega, gdje se posebna pozornost poklanja njegovu rješavanju nesređenih prilika koje je zatekao nakon povratka na dužnost bosanskoga begler-bega, kao i prilikama na habsburško-osmanskoj granici.

U šestom poglavlju naslova "Budimski beglerbeg gazi Ferhad-paša Sokolović (1588.-1590.)" razmatra se djelovanje Ferhad-paše od 1588. pa sve do njegove smrti dvije godine kasnije (str. 181-206). Autorica prvo donosi pregled prilika na osmansko-habsburškoj granici u Ugarskoj u 16. st., nakon čega slijedi opširan prikaz o diplomatskom dopisivanju Ferhad-paše i nadvojvode Ernesta oko isplate zaostalog harača cara Rudolfa II. Na kraju je dat osvrt na Ferhad-pašino ubojstvo i razloge koji su do toga doveli.

Posljednje, sedmo poglavlje pod nazivom "Ferhad-paša Sokolović, vakif, dobrotvor i mecena" (str. 207-266), koje je ujedno i najopsežnije, posvećeno je Ferhad-pašinom doprinosu u razvoju gradova, poglavito Banje Luke te njegovim zadužbinama. Na početku se Korić bavi razvojem i geostrateškom značaju Banje Luke prije Ferhad-paše, nakon čega prelazi na njegove zadužbine u Banjoj Luci i ulogu u formiranju gradova u zadarskome zaleđu. Slijedi kratak osvrt na druge vakufske objekte koje je gradio diljem Bosanskoga ejaleta od Kostajnice preko Banje Luke do Livna, nakon čega se ponovno, ali ovaj put opširnije, bavi Banjom Lukom u vrijeme Ferhad-paše. Posebno se osvrće na njegov dvor i ljude koji su ga okruživali te službenike Bosanskoga divana u Banjoj Luci. Pritom ne zanemaruje ni kulturni doprinos Ferhad-paše, kao ni njegov privatni život. Poglavlje zaključuje o Ferhad-pašinom karakteru i osobinama koje su o njemu u raznim dokumentima iznijeli njegovi suvremenici.

Slijede sažetci na bosanskom i engleskom (str. 267-278), popis kratica (str. 279), rječnik termina (str. 281-282), popis izvora i literature (str. 283-304) te indeks vlastitih imena i toponima (str. 305-321). Na samom kraju nalazi se pet faksimila različitih osmanskih dokumenata iz vremena Ferhad-paše Sokolovića.

Uzimajući u obzir političke prilike onoga vremena, kao i međusobne odnose Osmanskoga Carstva sa susjednim zemljama (u prvom redu s Mletačkom Republikom i Habsburgovcima) Elma Korić, autorica ovdje predstavljene knjige, daje jednu cjelovitu i sveobuhvatnu sliku o vojnom i diplomatskom djelovanju Ferhad-paše Sokolovića, ne zanemarujući pri-

tom ni njegov doprinos u širenju osmanske kulture. Iako knjiga obiluje brojnim događajima, ona nije svedena na puko suhoparno nabranje činjenica i povijesnih događaja, nego se unutar širega povijesnog okvira, analizom i usporedbom različitih izvora i drugih historiografskih djela, razmatra i obrađuje život i djelo prvoga bosanskoga begler-bega. Iako knjiga pruža značajan izvor podataka o njegovu životu, ona u prvom redu ima veliku važnost za vojnu povijest na našim prostorima, što je čini vrijednim i zanimljivim štivom svima onima koji se na bilo koji način bave osmanskim razdobljem na prostoru Bosne i Hercegovine.

Dijana Pinjuh